

wantij

juni 2025 | nummer 155 | jaargang 42 | nr. 2

De Zeeuwse industrie: van kop in het zand **naar koploper**

Inhoud

3	Kansen voor de Zeeuwse industrie om voorop te lopen Bibian Scheepstra	23	Ontelbare hoeveelheden nurdles Peter Maas
6	De toekomst van de Zeeuwse industrie: van kop in het zand naar koploper Gabi Sinke en Marloes Matthijssen	24	Een rivier waaruit je kunt drinken Willem de Weert
9	Welke industrie zit waar en wie houdt toezicht? Leo Dalebout	26	Biodiversiteit kan best samengaan met ondernemen Willem de Weert
12	Het komen en mogelijk gaan van de zware industrie in Zeeland Leo Dalebout	28	Wat verval kan ook mooi zijn Willem de Weert
15	Vier weeffouten in het milieubeleid die steeds terugkomen Leo Dalebout	30	Mensinclusief Guido Krijger
17	Grensoverschrijdend werken aan een schone Schelde Loes de Jong	31	Berichten
20	Rechten van en voor de Scheldes Pieter Ippel	32	Sluiterijd Loes de Jong

Colofon

Het wantij is 'de draaiing of stilstand in het water, waar vloedstromen elkaar ontmoeten.' Wantij is een uitgave van ZMf. Het blad wordt naar de leden van ZMf verstuurd. Bijdragen kunnen in overleg met de eindredacteur worden ingediend. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikel. Plaatsing in dit blad hoeft niet te betekenen dat de vermelde meningen het inzicht van de redactie, het bureau of het bestuur van ZMf weergeven.

Redactie:

Leo Dalebout, Loes de Jong, Maya van Kempen, Peter Louwerse, Elles van der Klooster (secretariaat) en Willem de Weert (eindredactie). Met medewerking van Pieter Ippel, Guido Krijger, Marloes Matthijssen, Gabi Sinke, Ira von Harras, Bibian Scheepstra, Peter Maas en Erwin Vogel.

Redactiesecretariaat:

ZMf, Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg
T. 0118 - 654 180 | E. wantij@zmf.nl.

Fotografie:

Loes de Jong, tenzij anders vermeld.

Vormgeving en productie:

Nilsson Agency, Goes.

Voorpaginafoto:

Westerschelde met aan de overkant Dow Terneuzen.

Kansen voor de Zeeuwse industrie om voorop te lopen

 Bibian Scheepstra, projectleider ZMf Industrie, energie & circulair

Middelburg

De industrie en Zeeland zijn nauw met elkaar verbonden. ZMf en industrie zijn dat ook. Want met de komst van de industrie werd veertig jaar geleden de basis gelegd voor het ontstaan van ZMf. De zorgen die er toen waren zijn echter nog niet opgelost.

Door 'weeffouten' in het systeem Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) kunnen bedrijven soms langere tijd opereren op basis van verouderde of niet verlengde vergunningen. De vervuiling die ontstaat werd onlangs berekend door Natuur & Milieu en kost Nederland minstens 7 miljard euro per jaar. In de top tien van bedrijven die bijdragen aan ernstige schade aan de leefomgeving zijn er drie die zich in Zeeland bevinden. Grote bedrijven liggen dan ook steeds meer onder de loep. (Zie figuur volgende bladzijde.) Vanuit Europa en de Green Deal krijgen ze te maken met de verplichting om jaarlijks over hun impact op biodiversiteit en ecosystemen te rapporteren en om daarop concrete maatregelen te nemen om ze te beschermen en te herstellen. 'Greenwashing' is minder mogelijk doordat deze manier van rapporteren eenduidiger, vollediger en transparanter is. Hierdoor stelt het banken en investeerders in staat beter geïnformeerde beslissingen te nemen die gericht zijn op duurzaamheid en behoud van biodiversiteit en ecosystemen.

Natuurgebied Paulinaschor ter hoogte van Biervliet (Zeeuws-Vlaanderen) met op de achtergrond opslagtanks van EVOS Terneuzen

Natuurinclusieve aanpak leidt tot herstel biodiversiteit

Het goede nieuws is dat een natuurinclusieve aanpak van de grote maatschappelijke problemen tegelijk leidt tot herstel van de biodiversiteit. Het slim combineren van doelen beperkt ook het beslag op de schaarse ruimte. Het is een antwoord op de volgende opgaven:

- Nederland veilig houden bij hoog én laag water.
- Het verminderen van de uitstoot en het vastleggen van broeikasgassen.
- Zorgdragen voor een duurzame voedselvoorziening.
- Het aanpassen van de ruimtelijke inrichting van onze steden en dorpen aan het veranderende klimaat.
- Het vergroten van welzijn, het versterken van sociale cohesie en het verminderen van ziekte(last).
- Het verbeteren van lucht- en waterkwaliteit.
- Het verhogen van de kwaliteit van natuur en landschap in én buiten de natuurgebieden.

www.collectiefnatuurinclusief.nl/agenda-20

Figuur: Top tien bijdrage bedrijven schade aan leefomgeving. Bron: Natuur& Milieu, april 2025

En dat moet!

Want willen we de komende generaties een gezonde, veerkrachtige en toekomstbestendige wereld gunnen, dan is het nu zaak daar serieus en resoluut werk van te maken. Voor bedrijven in de chemische industrie betekent dit dat zij zich moeten voorbereiden op een grootschalige transformatie naar een nieuwe manier van produceren, verwerken, transporteren en hergebruiken. De industrie zal zichzelf moeten

‘Verduurzaming als economische motor vraagt om moed, visie en samenwerking’

**Bibian
Scheepstra**

Woont in Zierikzee

Functie: projectleider ZMf
Industrie, energie & circulair

heruitvinden en innoveren om weer tot bloei te komen zonder de omgeving daarbij ernstig te beschadigen.

En dat kan!

Er zijn gelukkig al tal van projecten wereldwijd te noemen die innovatief, CO₂ reducerend of circulair zijn. Deze beweging en het gedachtengoed om de natuur, de aarde en al haar ecosystemen een nieuwe wending te geven is de afgelopen jaren sterk gegroeid.

Maar nog niet groot genoeg om het onomkeerbare kantelpunt tegen te gaan en de denderende trein van de puur op winsten jagende economie te stoppen en te keren. De sleutel? Verduurzaming als economische motor. Maar dat vraagt om visie, moed en samenwerking.

Nieuwe kansen

De transformatie van de huidige industrie naar een schone, groene toekomstbestendige industrie zorgt voor nieuwe ketens, markten en investeringen maar ook voor banen, opleidingen en kennisontwikkeling. ZMf daagt de industrie in Zeeland uit om een eigen visie te ontwikkelen in deze onstuimige economische en geopolitieke tijden. Deze visie op de Zeeuwse industrie zal onderdeel uitmaken van het versterken van zowel het concurrentievermogen van de regio als binnen de EU. Hiervoor blijven als uitgangspunt de klimaatdoelen van volledige eliminatie van CO₂-uitstoot in 2050 en 90% vermindering in 2040 overeind. Gesteund door de Europese Clean Industrial Deal ligt de focus dan ook op de energie-

intensieve industrie en de clean-tech sector. Maar daarnaast zet de EU ook stevig in op de waterstofeconomie en de circulaire economie. Er liggen dus grote kansen voor de Zeeuwse – regio-overstijgende – industrie om hierin voorop te gaan lopen.

Extra plus

ZMf wil daar bovenop dat de industrie aanhaakt op de nationale Agenda Natuurinclusief 2.0. Wij willen een industrie in Zeeland die natuurinclusief en circulair is, produceert zonder fossiele brandstoffen en geen schadelijke stoffen uitstoot. Extra plus: een industrie die past in een toekomstvisie van Zeeland in 2050 en die bijdraagt aan een hoge mate van werkgelegenheid, kennisontwikkeling en een gezonde, vitale leefomgeving. Samen kunnen we het verschil maken. Het vergt vele nieuwe manieren van denken en moed, ook van ons.

Wil je een reactie geven op deze editie van de Wantij? Laat het ons weten en stuur je bericht naar wantij@zmf.nl

Industrie Sloegebied vanaf strand Ritthem

De Zeeuwse industrie: van kop in het zand naar koploper

 Gabi Sinke en Marloes Matthijssen, coördinator en medewerker Communicatie ZMf

De natuur heeft nog steeds geen centrale plek in ons denken en doen en dat is meer dan ooit hard nodig. Willen we Zeeland mooi, gezond en leefbaar houden, inclusief een gezonde economie, dan moeten we gaan leven binnen de planetaire grenzen van onze leefomgeving. ZMf zoekt een integrale en transformatieve aanpak om de industrie van nu om te vormen naar een écht toekomstbestendige sector. Een interview met Ira von Harras, directeur van ZMf, over natuurinclusieve industrie in Zeeland.

Je pleit voor een natuur-inclusieve industrie. Kun je vertellen waarom je tot het besef kwam dat dit belangrijk is? Wat zette dat besef in gang?

‘Dat was tijdens een speech van Rob Jetten in 2022, tijdens de jaarlijkse oesterontmoeting in Zeeland. Het thema van deze bijeenkomst was de grens-

overschrijdende samenwerking in het North Sea Ports District rondom de energietransitie. Hij sprak toen over allerlei technologische ontwikkelingen: elektrificatie, waterstof, kerncentrales, aanlandingen van windparken. Maar de woorden natuur of leefomgeving werden niet genoemd. Wel vele ontwikkelingen

en ingrepen, die nodig zijn voor de verduurzaming van energie-intensieve bedrijven. Maar die hebben een enorme impact op de Zeeuwse natuur en ons landschap. En daarmee op onze gedeelde leefomgeving. Dat werd niet genoemd.’

‘Zes van de negen planetaire grenzen zijn inmiddels overschreden’

Je kwam tot de conclusie dat er een ‘blinde vlek’ bestaat bij de industrie. Kun je uitleggen wat die blinde vlek is en waarom die zorgelijk is?

‘Het overkoepelende en belangrijkste doel van alle maatregelen lijkt het verminderen van CO₂ te zijn. Maar dat doen we vanwege een nog veel fundamenteeler probleem: het verlies aan biodiversiteit. De natuur staat onder druk, leefgebieden van planten en dieren verminderen, vervuilen. Soorten vallen in een steeds sneller tempo weg, de meeste van de negen planetaire grenzen zijn overschreden. En dit gaat ons allemaal aan: ook de mens, ons sociale systeem en de economie leunen op al het goede van ons ecosysteem, onze biosfeer. De blinde vlek is dat de industrie (en de overheid) zich richt op dat wat ze wettelijk moet doen, CO₂-reductie bijvoorbeeld. Dat is op zich een heel goed idee, maar daarmee wordt nog steeds het basisprobleem genegeerd.’

Waarom heeft de industrie een sleutelpositie in Zeeland in het creëren van een duurzamere leefomgeving?

‘We hebben een groot industrieel cluster met Dow, Yara, Zeeland Refinery. Via de Westerschelde zijn we verbonden met de haven van Antwerpen en de Vlaamse industrie. Dit cluster heeft grote invloed op het klimaatprobleem, door CO₂-uitstoot en stikstof-depositie, lozen van stoffen als PFAS, het verbruiken van fossiele grondstoffen. Deze bedrijven zorgen echter ook voor welvaart en

*Ira von Harras, directeur ZMf
Foto: Jeroen Moerdijk*

werkgelegenheid. Wat als zij in hun bedrijfsvoering een gezonde en mooie leefomgeving als uitgangspunt zouden hebben? Een plus op de natuur. Via natuurinclusieve industrie.’

Kun je uitleggen wat natuurinclusieve industrie inhoudt?

‘Een industrie die zorgt dat ze met haar kernactiviteiten rekening houdt met de natuur, onze leefomgeving, en daar ook zorg voor draagt. Natuurinclusief betekent dat alle activiteiten gebaseerd zijn op het uitgangspunt dat we op een verstandige manier gebruik maken van grondstoffen. Dat we niet méér gebruiken dan wat er aan natuurlijke aanwas is en

biodiversiteit stimuleren. Omdat de industrie, maar bijvoorbeeld ook de landbouw en het toerisme, allemaal onderdeel zijn van één leefsysteem. We profiteren ervan maar lopen ook schade op als dit systeem wankelt.’

Waar moet volgens jou de industrie zich op richten om natuurinclusief te zijn?

‘De industrie lost problemen op met producten en diensten en bedenkt daarvoor innovatieve processen. Het uitgangspunt van de industrie lijkt nu economische groei voor het bedrijf zelf, de aandeelhouders. Als de omgeving daarbij schade ondervindt dan is dat bijkomende schade. Er mist echte verantwoordelijkheid. Wat als

het uitgangspunt van de industrie een gezonde leefomgeving zou zijn? Als basisrecht van iedereen, van mens, dier en plant? Dan is lozen in de lucht of op het water onaanvaardbaar.

Het idee van een true price (echte kostprijs) maakt veel inzichtelijk: dat is de marktprijs plus de sociale kosten en de milieukosten van een product. Economische groei bracht ons welvaart, maar ook grote maatschappelijke problemen en gigantische schade aan de biosfeer. Rekening houden met de echte kostprijs gaat over het respecteren van universele rechten voor een gezonde leefomgeving, en dat we de schade herstellen waar dat nodig is. Want alleen natuurbehoud is niet voldoende meer. Er ligt een grote opdracht voor natuurherstel. Het verlies van biodiversiteit bedreigt ook de overlevingskansen van de mens.'

Hoewel er echt wel stappen worden gezet bij de industrie voor de energietransitie, ben je ook kritisch op haar huidige houding. Je vindt dat industriële bedrijven nog veel te vaak hun kop in het zand steken of hun hakken erin zetten als het om natuur gaat. Waar gaat het volgens jou precies nog mis?

'De industrie maakt inderdaad stappen en dat is mooi. En noodzakelijk. Maar daar waar de industrie spreekt over koploper zijn en verantwoordelijkheid nemen, ben ik inderdaad kritisch. Want de industrie heeft jarenlang geprobeerd die verantwoordelijkheid te ontlopen via uitstellen, tegenwerken en lobbyen. Om business as usual in stand te kunnen houden. Al in 1987 kwam de Brundtland Commissie met de conclusie dat economische groei gecombineerd moest worden met milieubescherming. De industrie, maar eigenlijk onze gehele

economie, ziet de natuur als een gebruiksvoorwerp. Dan is bijvoorbeeld de Westerschelde niet meer dan een handige waterweg die je straffeloos kunt benutten, verdiepen en verstoren.

Dat de Schelde voor vele soorten ook een leefgebied is, of dat schoon water ook voor de mens essentieel is, zoals Li An Phoa laat zien met het initiatief Drinkable Rivers, dat lijkt soms een compleet nieuw idee. En onhandig in de bedrijfsvoering. We mogen blijkaar als mens berekenen, mitigeren, compenseren en negeren. We hangen prijskaartjes aan vogels en de waterkwaliteit, maar nemen de gezondheid van onze leefomgeving niet werkelijk

'Wil je echt koploper zijn dan moet de ambitie fors omhoog'

serieus mee in berekeningen. Dat kan wel als je je baseert op de planetaire grenzen: de negen grenzen, die essentieel zijn om de aarde stabiel en leefbaar te houden. En veilig voor de mens. Zes daarvan zijn al overschreden: landgebruik, het verlies van biodiversiteit, broeikasgassen in de atmosfeer, de stikstofcyclus, de beschikbaarheid van zoet water. En chemische vervuiling, vooral door zware metalen en synthetische chemicaliën.'

Toch wil je niet vingerwijzen, maar de hand uitreiken naar de industrie. Je wilt industriële ondernemingen motiveren om de kop uit het zand te halen en juist koploper te worden van een natuurinclusieve industrie.

'Wil je jezelf écht koploper kunnen noemen in Zeeland, dan mag de ambitie fors omhoog. Van "laten we ietsje minder schadelijk zijn

voor onze leefomgeving" naar het oplossen van echte problemen. Een plus op de natuur hoort daarbij. En dat kan alleen als we elkaar helpen. Je kunt niet meteen van de industrie verwachten dat ze expertise hebben op het gebied van ecologie, natuur, de rijkgeschakeerde samenhang. Net zoals je van natuurorganisaties niet kunt verwachten dat we een helder inzicht hebben in complexe technologische processen, logistiek en werkgelegenheid. We hebben elkaar nodig. Dat vergt vertrouwen en samenwerking.

ZMf roept op: investeer niet alléén in economie, techniek en infrastructuur, maar start bij een veerkrachtig en gezond ecosysteem. Onze natuur en het landschap. Want die vormen de basis van een écht brede en gezonde Zeeuwse welvaart. Daarin zien we een belangrijke rol voor de industrie, die van baanbreker in een natuurinclusieve, toekomstbestendige industriële sector. En dat begint met een dapper realistisch besef dat we nauw verbonden zijn, een gevoel van verantwoordelijkheid en doortastend handelen. Via natuurinclusieve actieplannen die we samen ondersteunen en uitvoeren.'

Meer lezen over de visie van ZMf op de industrie van de toekomst? Scan de qr-code.

Welke industrie zit waar en wie houdt toezicht?

 Leo Dalebout, Wantijredactie

Gapinge

In Zeeland en Vlaanderen is veel zware industrie gevestigd. Dit zijn fabrieken die veel grondstoffen gebruiken en daarom bij voorkeur aan diep vaarwater gevestigd zijn. Veel van deze bedrijven werken met gevaarlijke stoffen en zijn als risicovol aangemerkt. Concentratiegebieden zijn Vlissingen-Oost, de Kanaalzone Terneuzen - Gent en de Antwerpse haven.

‘De leefomgeving in Nederland moet schoon, veilig en gezond blijven. Om hiervoor te zorgen zijn er milieuwetten, waar burgers en bedrijven zich aan moeten houden. Gemeenten en provincies controleren dit door vergunningen te verlenen, toezicht te houden en de regels te handhaven.’ Aldus de website van de Rijksoverheid.

Verantwoordelijk

De dertien Zeeuwse gemeenten en de Provincie Zeeland zijn verantwoordelijk voor de milieutaken en de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Zij laten deze milieutaken uitvoeren door een omgevingsdienst. De gemeente en de provincie blijven zelf verantwoordelijk. Er zijn in Nederland 29 omgevingsdiensten.

Zeeland

In Zeeland is de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Zeeland het centrale milieuloket. RUD Zeeland voert deze taken uit bij zo'n

9.000 bedrijven. De dienst kon op verzoek van Wantij geen overzicht van ‘wie wat waar’ aanleveren en verwijst daarvoor naar de Kamer van Koophandel.

Risicovolle bedrijven in Zeeland

Het toezicht op de grote risicobedrijven in Zeeland gebeurt door DCMR Milieudienst Rijnmond. DCMR werkt voor de provincies Zuid-Holland en Zeeland aan de vergunningverlening, toezicht en handhaving van de zogenaamde Seveso-bedrijven. Dit zijn bedrijven die werken met grote gevaarlijke hoeveelheden stoffen en vallen daarom onder specifieke regelgeving vanwege de risico's die ze meebrengen. Op de site van DCMR staan de Zeeuwse risicovolle bedrijven vermeld. Dat zijn Dow, Yara, Cargill, ICL, Rosier NL, Vlaeynatie BV, VoltH2 Terneuzen, TPT Holding, Zeeland Refinery, Verbrugge Scaldia Terminals, Vopak terminal, Van Citters Beheer, Arkema bv locatie Vlissingen, Synthomer Middelburg en

Vesta 1 en 2 Terminal Flushing BV
locatie Buitenhaven.

Rol van de Rijksoverheid

De Rijksoverheid is verantwoordelijk voor de regelgeving rondom VTH en houdt op nationaal niveau toezicht. Als een bedrijf bijvoorbeeld stoffen wil lozen in een van de grote rivieren, dan moet het bedrijf daarvoor een vergunning aanvragen die voldoet aan de landelijke milieuregels. De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) is daarbij de wettelijk adviseur. De ILT kan de gemeenten en provincies advies geven voor het verlenen van een omgevingsvergunning. Indien het advies niet wordt overgenomen, kan de ILT bezwaar en/of beroep instellen.

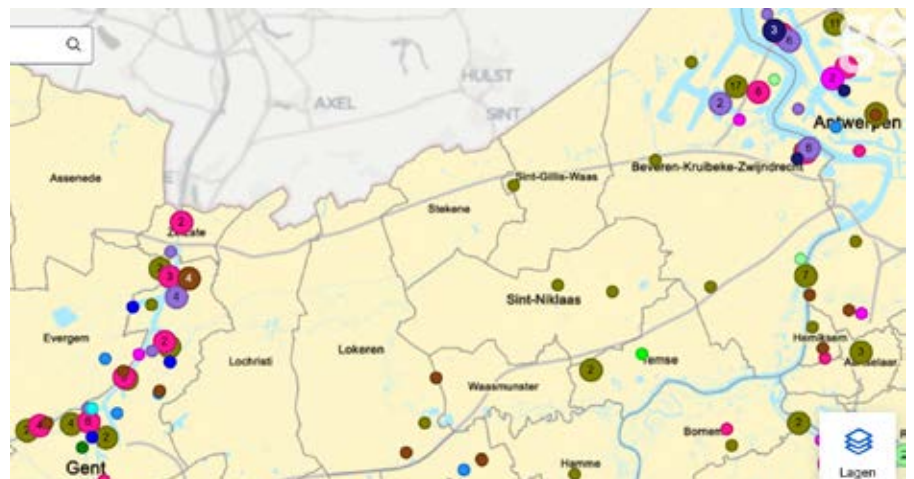
Vlaanderen

In Vlaanderen voert het Departement Omgeving inspectie en handhaving uit. Welke industrie waar in Vlaanderen zit is interactief te vinden op <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/omgevingsvergunning/meer/overzicht-gpbv-installaties-in-vlaanderen-industrie>.

De Belgische Bond voor een Beter Leefmilieu (BBL) geeft het volgende overzicht:

- Gent en omstreken: chemie, metaal.
- Tussen Gent en Schelde: weinig industrie, af en toe een losstaande fabriek, vooral afvalverwerking en textiel, af en toe energiewinning.
- Vanaf de Schelde begint de chemiecluster in Antwerpen.
- Langs de Schelde liggen er veel firma's in afvalbeheer (de regio Boom-Kruibeke: daar waren vroeger veel stortens etc.)

Het komen en mogelijk gaan van de zware industrie in Zeeland

 Leo Dalebout en Willem de Weert, Wantijredactie

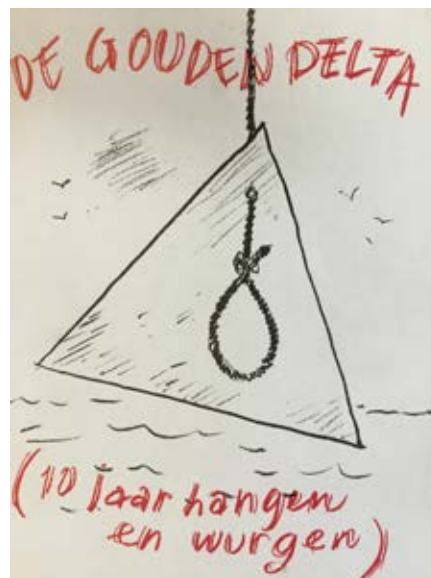
Middelburg

Met veel tamtam en goedkope atoomstroom werden ruim een halve eeuw geleden energie-intensieve industrieën naar Zeeland gelokt. Nu dreigen ze met evenveel rumoer uit Zeeland te vertrekken.

Hoechst (later Thermphos, fosfor) en Pechiney (later Zalco, aluminium) zijn deels ter ziele zijn gegaan als gevolg van buitenlandse concurrentie en hoge energieprijzen. Wie volgen? In een brandbrief (maart 2025) slaan de Zeeuwse politiek en industrie alarm: investeringen liggen stil door de hoge energieprijzen en er is überhaupt een tekort aan energie. Ook steeds veranderend overheidsbeleid en een wirwar aan beleidsregels vormen een bedreiging. Zonder ingrijpen van het kabinet dreigen banenverlies en het vertrek van bedrijven, waarmee Zeeland zijn strategische positie verliest, aldus de brief. Er wordt gepleit voor lagere energieprijzen, sneller investeren in het stroomnet, lagere kosten voor het gebruik van het stroomnet en meer subsidie voor groene projecten. Minister Hermans van Klimaat en Groene Groei is bereid daarin tegemoet te komen.

Denktank

Vijf Zeeuwen die op een of andere manier in hun vroegere werkring betrokken zijn geweest bij de industrie en/of bij de natuur- en milieubescherming, hebben een andere visie op de toekomst van deze bedrijvigheid. Ze hebben elkaar gevonden in de Denktank Tij die zich presenteert als 'onafhankelijk en niet-commercieel gebonden'. Ze pleiten voor een succesvolle energie- en grondstoffentransitie van de drie grootste proces-industrieën in

Tijdschrift De Gouden Delta (1974-1984) was het eerste tijdschrift over milieu in Zeeland. Het is genoemd naar de slogan die de bestuurders uit de jaren zestig en zeventig gebruikten om de industrialisatie van Zeeland te promoten. Het tijdschrift nam geen blad voor de mond en was destijds een steen des aanstoots in politiek Zeeland.

Zeeland: Dow,
Yara en Zeeland Refinery.

Energie- en grondstoffentransitie

Deze drie leveren een fors deel van de landelijke emissie van broeikasgassen. De noodzaak dat de procesindustrie een ingrijpende transitie moet doormaken om duurzaam te kunnen produceren, staat derhalve buiten kijf. Voor het voortbestaan van deze industrie is een transitie onvermijdelijk. De volgende visie is door de Denktank geformuleerd in vijf 'posities'.

Positie 1 – Verbind de grondstoffentransitie met de energietransitie.

Voor een toekomstbestendige en duurzame procesindustrie is het noodzakelijk dat de plannen voor de klimaat- en energietransitie effectief gekoppeld worden aan de grondstoffentransitie. Dit is nu niet het geval. Ook dient het kortetermijnbeleid afgestemd te zijn op doelen voor de lange termijn. Voor de Zeeuwse energiecluster moet een nieuwe 'roadmap' gemaakt worden die

zicht geeft op het halen van doelstellingen voor deze, nauw samenhangende, transitie in 2030 en 2050.

Positie 2 – Industriële symbiose is een noodzaak voor transitie.

In een industriële symbiose werken bedrijven innovatief samen om de materialenkringloop te sluiten, emissies en energieverbruik te verminderen en nieuwe businessmodellen te genereren. In de huidige CO₂-reductieplannen ontbreekt een visie op de mogelijkheden en de kansen van een dergelijke onderlinge synergie. Door onderlinge procestechnologische afstemming tussen de drie bedrijven kunnen de lineaire en fossiele productieprocessen worden omgezet naar circulaire processen. Grootschalige chemische recycling van kunststoffen en van organisch afval vormt in deze opzet de bron voor de productie van een reeks aan nieuwe basisgrondstoffen.

Positie 3 – Benut systematisch de maatschappelijke kennis en expertise.

Een breed gedragen visie en een heldere gezamenlijke strategie zijn nodig om richting en sturing te geven aan een duurzame industrietransitie. De huidige plannen zijn te zeer gefocust op het belang van de bedrijven zelf. Voor een meer evenwichtige

balans tussen de verschillende belangen én voor een stevig draagvlak is participatie van de vier O's (Ondernemingen, Overheid, Onderzoeksinstituten en NGO's) evident.

Positie 4 – Richt de maatwerkafspraken op de volle breedte van een duurzame ontwikkeling.

De maatwerkafspraken tussen bedrijven en de Rijksoverheid moeten vooral ingezet worden voor het versnellen en samenvoegen van de fundamentele transitie (energie, grondstoffen, biodiversiteit). Het nu reeds beschikbare instrumentarium moet hiervoor verder worden ontwikkeld en uitgebreid.

Positie 5 – Zet in op een krachtige en stimulerende regiefunctie voor het transitieproces.

De systeemtransitie die in de procesindustrie moet plaatsvinden betekent een ongekende opgave. Dit vraagt om een krachtige processturing en een heldere en consequente regievoering door de overheid, die ook nog eens snel vorm moet krijgen. Centrale en regionale overheid hebben hierin elk een complementaire taak en verantwoordelijkheid. Voor meer informatie: www.tij.nu

¹ Denktank Tij wordt gevormd door Roel Adriaansens (Terneuzen), Thom van Riet (Middelburg), Tjeu van Mierlo (Ovezande), Ad Phernambucq (Ovezande) en Gert van der Slikke (Goes).

Vier weeffouten in het milieu- beleid die steeds terugkomen

 Leo Dalebout, Wantijredactie

 Gapinge

Het in 2024 opgerichte Platform Weeffouten met daarin o.a. de Natuur en Milieufederatie Noord-Holland, ziet in het milieubeleid vier weeffouten steeds terugkomen: het gedoogbeleid, het niet gebruiken of misbruiken van wetenschap, onevenwichtige beleidstafels en het lobbybeleid in Nederland.

Onafhankelijkheid

In februari van dit jaar nam de Tweede Kamer een motie aan die de onafhankelijkheid van omgevingsdiensten beter moet waarborgen. Dit sluit aan op de door het Platform geconstateerde weeffout: 'het gedogen van overtredingen van de wet'. In het rapport genaamd 'Om de leefomgeving' (Van Aartsen, 2021) werd aangekaart dat er onvoldoende sprake is van onafhankelijke omgevingsdiensten die toezien op de naleving van milieuregels en wetten. De motie is een stap in de richting naar een effectiever VTH-stelsel, onafhankelijkheid van omgevingsdiensten en beoogt te voorkomen dat gemeenten en provincies op ondeugdelijke gronden ingrijpen en milieu-overtredingen gedogen. Een motie die opdroeg de burgers binnen het VTH-stelsel te betrekken kreeg geen Kamermeerderheid.

PFAS

Dat de uitstoot van de 3M-fabriek in Zwijndrecht (België) ook gevolgen heeft voor Zeeland is in de pers breed uitgemeten. VRT Nieuws berichtte in maart jl.:

'Er is onvoldoende goed beleid om milieu- en gezondheidsschade te voorkomen'

'Of en hoeveel PFAS er vandaag nog gebruikt worden in 3M Zwijndrecht, is niet duidelijk. Op vraag van onze redactie antwoordde het bedrijf enkel dat er geen PFAS-gerelateerde productieactiviteiten meer plaatsvinden. Dat sluit echter niet uit dat er nog op andere manieren PFAS worden gebruikt. 3M beantwoordde een vraag om verduidelijking nog eens met dezelfde zin.'

Aanpak blijft uit

De Belgische Bond Beter Leefmilieu riep in april jl. de overheid op om daadkrachtig op te treden en de omgeving en bevolking te beschermen tegen PFAS. Ligt het draaiboek voor de PFAS-crisis klaar dan? Helaas niet. Elke doortastende aanpak voor PFAS blijft uit. De geschiedenis leert ons dat uitstel de tol alleen maar vergroot, zowel qua menselijk leed als voor de portemonnee. We hebben nood aan een ambitieus en allesomvattend PFAS-uitfaseringsplan.

De vervuiler betaalt

Dit betekent niet alleen de productie en het gebruik van PFAS stopzetten, maar ook het saneren van verontreinigde gebieden en het beschermen van de getroffen gemeenschappen. Het principe 'de vervuiler betaalt' moet in voege treden: als de overheid de

asbestsector kan laten betalen, dan moet ze consequent zijn en ook PFAS-producenten en -verwerkers laten opdraaien voor de kosten. Ook moet de overheid de industrie aansporen en ondersteunen om zo snel mogelijk de overstap te maken naar veilige alternatieven, die reeds beschikbaar zijn. Volksgezondheid en een veilige omgeving zijn het hoogste goed. Het internationale journalistieke onderzoek Forever Lobbying Project onthulde dat de PFAS-industrie al decennia op de hoogte was van de schade die ze toebracht aan onze bodem, water, lucht, voedsel en onze gezondheid, maar deze veiligheidsrisico's verborgen hield voor het publiek en de overheid.

Voor meer informatie:
www.weeffouten.nl
Het rapport 'Om de leefomgeving' staat op:
www.vng.nl

Grensoverschrijdend werken aan een schone Schelde

 Loes de Jong, Wantijredactie

Onderzoekers van Rijkswaterstaat op de Platen van Valkenisse in de Westerschelde

 Middelburg

De Schelde ontspringt in Noord-Frankrijk, stroomt door Wallonië, het Brussels Gewest en Vlaanderen en bereikt via de Westerschelde in Nederland de Noordzee. Van die landsgrenzen heeft water geen weet, het stroomt van boven naar beneden. Kunnen de gebruikers en bewoners van de Schelde net zo gemakkelijk over hun eigen grenzen heen kijken om de natuur te behouden? Een vraaggesprek met twee coördinatoren vanuit Rijkswaterstaat en ZMf.

Internationale samenwerking

In de Internationale Scheldec commissie (ISC) werken zes verdragspartijen samen: de regeringen van de Franse Republiek, het Koninkrijk België, het Waalse Gewest, het Vlaamse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Koninkrijk der Nederlanden. De commissie streeft naar duurzaam en integraal waterbeheer in het internationale

Schelde-stroomgebied (Schelddistrict). De Kaderrichtlijn Water (KRW) dient als richtsnoer daarvoor. Wat is er sinds de oprichting van de ISC in 1995 bereikt? Kan de ISC als internationale waterautoriteit een vuist maken voor het hele stroomgebied van de Schelde?

Nuttig én nodig

Thijs Poortvliet is delegatie-secretaris voor Nederland en sinds 2018 werkzaam als coördinator Kaderrichtlijn Water Rijkswaterstaat Zee en Delta.

Hij is stellig: 'De ISC is nuttig én nodig, dat leert het voorbeeld van de recente PFAS-verontreiniging ons wel. Maar internationale samenwerking heeft tijd nodig: de ambities van internationale samenwerking worden bepaald door het beleid van de afzonderlijke Schelde-lidstaten en het vinden van overeenstemming over een gedeelde ambitie. Die ambitie ligt dan op z'n best hoger dan de lidstaat met de laagste ambitie.' Hoe zit dat in de ISC?

Vertrouwen

Poortvliet: 'De kracht van de internationale samenwerking begint bij het uitwisselen van kennis en informatie. Het samen meten en analyseren en vooral het samen

conclusies trekken, vraagt naast geharmoniseerde methodes ook vertrouwen in elkaars resultaten en begrip voor ieders vertaling in normen. Sinds 1998 is het monitoren en beschrijven van de waterkwaliteit en de afstemming over de uitkomsten door de lidstaten een stevige basis voor het gesprek over maatregelen die nodig zijn voor het verbeteren van de kwaliteit.'

Meer zeer zorgwekkende stoffen

Hij voegt eraan toe: 'PFAS is een belangrijk onderwerp in de commissie, maar er zijn nog veel meer zeer zorgwekkende stoffen die samen zorgen voor negatieve effecten op het waterleven en de mens. Daarom is de joint fact finding over de aanwezigheid van stoffen, normen en bronnen cruciaal: afstemming over normen is voorwaarde voor het gesprek over maatregelen waarvoor iedere lidstaat zelf verantwoordelijk is.'

Stem van de natuur

En daar schuurt het: wat is de rol en invloed van maatschappelijke organisaties in de internationale riviercommissie? Heeft de natuur een stem namens de Schelde? Maatschappelijke organisaties die de belangen van natuur en milieu behartigen kunnen als waarnemer

een plek krijgen bij de jaarlijkse bijeenkomst van de delegatieleiders. Naast ZMf is ook GoodPlanet Belgium waarnemer. Eric Mahieu is programma-manager Deltawateren bij ZMf en was samen met directeur Ira von Harras als waarnemer aanwezig in 2024 bij de jaarvergadering van de Scheldec commissie. Daar hebben zij krachtig de stem van de natuur laten horen en zullen dat op 25 juni a.s. opnieuw doen.

Mahieu zegt vol overtuiging: 'Het belang van een internationale riviercommissie is groot. Als bewaker van de waterkwaliteit moeten lidstaten elkaar aanspreken op overschrijding van grenswaarden en daar gezamenlijk maatregelen voor nemen, ook al raken ze op korte termijn economische belangen.'

PFAS en andere schadelijke stoffen

Schadelijke stoffen zoals PFAS en daaraan gerelateerde stoffen hebben impact op de gehele voedselketen van vogels, zeehonden en bodemdieren. Dit blijkt uit onderzoek dat door Wageningen Marine Research in 2022 en 2023 is uitgevoerd in opdracht van Rijkswaterstaat.¹

Vooraf poly- en perfluoralkyl-

‘Er zitten naast PFAS meer zeer zorgwekkende stoffen in de Schelde’

stoffen (PFAS) hopen zich op in het ecosysteem, waarbij zowel de wettelijke normen als de grenswaarden voor effecten worden overschreden. De concentraties PFAS in dieren zijn hoger dan in de Waddenzee, die als referentiegebied diende in het onderzoek. Hoewel sinds de meetperiode 2006–2008 een afname is waargenomen, blijven de PFAS-gehalten boven de waarde waarbij een risico voor het natuurgebied niet kan worden uitgesloten.

Mahieu: ‘De effectgrenzen zoals we die kennen uit de literatuur worden ruimschoots overschreden en dat is heftig. De signalen wijzen op schadelijke effecten op gezondheid, immuniteit en voortplanting van alle organismen. De instandhouding van de natuur staat dus onder zware druk.’ In 2024 werden door het Belgisch Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) langs de Belgische kust en in de monding van de Westerschelde garnalen gevangen en bemonsterd. In de drie monsters uit de monding van de Westerschelde bleken de PFAS-waarden hoger dan de Europese grenswaarden voor consumptie.²

Mahieu vervolgt: ‘We zien dat er niet of nauwelijks rekening gehouden wordt met de optelsom van negatieve effecten. Als ZMf pleiten we voor het hanteren van het model van de planetaire grenzen. Dat betekent voor de

Schelde dat je de strengst mogelijke norm hanteert, juist omdat PFAS zich ophoopt in de voedselketen. Wat we zien is dat de normen voor PFAS enorm verschillen per Scheldelidstaat, dat kan tot een factor 1000 oplopen.’

Onderzoek naar de bronnen

Terug naar Thijs Poortvliet. Hoe zit dat met PFAS? ‘Inderdaad, PFAS is een belangrijk vraagstuk voor alle delegaties in het internationale stroomgebied van de Schelde. Daarom heeft Nederland in 2022 een grote workshop in Hulst georganiseerd, een tweede volgt eind dit jaar. Daarna is een project gestart naar de mogelijke bronnen en de gehalten van PFAS in de Schelde. De delegaties zijn ieder bevraagd op de beschikbare gegevens.’

Het rapport kwam kortgeleden uit en schetst een beeld van de huidige kennis rond bronnen en vrachten van de PFAS-vervuiling. De conclusie is dat onderzoek nog volop loopt en er voortdurend nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden. Daarom is de aanbeveling om intensief samen te onderzoeken en gegevens aan elkaar beschikbaar te blijven stellen.³

Harmoniseren

Poortvliet: ‘Op 24 en 25 juni dit jaar is Nederland gastheer van de Internationale Schelde Commissie. Het harmoniseren van metingen en van beschikbare gegevens rond PFAS zal daar zeker aan de orde komen.’

Voor hem is het duidelijk. ‘De ISC is hét internationale forum voor afstemming van de Europese Waterrichtlijnen in het

Scheldedistrict, naast de Kaderrichtlijn Water en de Richtlijn Overstromingsrisico's. Maar er zal nog veel water door de rivier moeten stromen.....’

Thijs Poortvliet

Woonplaats: Middelburg
Functie: aquatisch ecotechnoloog; werkt sinds 2018 als coördinator voor de Kaderrichtlijn Water bij Rijkswaterstaat Zee en Delta en is delegatiesecretaris van de Nederlandse delegatie in de ISC.

Eric Mahieu

Woonplaats: Kamperland
Functie: programmamanager ZMf Deltawateren. Is sinds 2024 samen met Ira van Harras namens ZMf en aangesloten organisaties waarnemer bij de ISC.

¹ <http://research.wur.nl/en/publications/hoofdpijnenrapport-impact-van-probleemstoffen-incl-pfas-op-natuur>

² www.mroepzeeland.nl/nieuws/17399843/pfas-garnalen-in-eerder-veilig-verklaarde-monding-westerschelde?at_medium=sharing&at_campaign=sharedArticle

³ Bronnen en vrachten van de PFAS-vervuiling in de oppervlaktewateren van het internationale Scheldestroomgebied – ISC CIE

Hebben we daar wat aan?

Rechten van en voor de Scheldes

 Pieter Ippel, jurist

 Middelburg

Wie langs de Westerschelde fietst of wandelt, kan van dichtbij de enorme container- en tankschepen zien, op weg naar de grote zeehavens van Antwerpen en Gent. De onlangs geopende nieuwe zeesluis bij Terneuzen zal dit vrachtverkeer verder stimuleren.

Voorbij Fort Rammekens stuit de fietser of wandelaar op een groot industrieterrein, met een kerncentrale, windmolens en een opslag voor kernafval. Als de plannen van de Rijksoverheid doorgaan komen er nog twee kerncentrales bij en ook een enorme extra beveiligde gevangenis. Schuin aan de overkant is het imposante bedrijfsterein van Dow Chemical waar te nemen.

'Via voogdijschap kan de natuur van zich laten horen'

Verborgene gevaren

Het is allemaal indrukwekkend, uiting van het menselijk vernuft. Tegelijk is een gevoel van angst moeilijk te onderdrukken: is dit alles niet te riskant, veel te link? Er zijn ook andere meer verborgen gevaren: PFAS-vervuiling, aantasting van de biodiversiteit en door de uitdieping steeds minder ruimte voor vogels en waterdieren. Buiten we de Schelde niet veel te veel uit? Blijft er wel wat over van deze brede rivier, levensader voor maar liefst drie landen? Wordt de (intrinsieke) waarde van deze natuur geëerbiedigd? Of wordt het alleen een afvoer- en transportkanaal voor een steeds doller draaiende economie? Deze vragen zijn een belangrijke prikkel voor het twee jaar geleden begonnen burgerinitiatief 'Rechten van de Scheldes'. Ook de Oosterschelde wordt bedreigd door ongeremd luxe toerisme en nieuwe soorten milieuaantasting. Ook de Zeeschelde, zoals de Schelde in Vlaanderen heet, is niet vrij van vervuiling.

Heer en meester

Er is in de afgelopen tijd een wijdverbreide, internationale beweging ontstaan die het opneemt voor de 'rechten van de natuur'. Overal in de wereld zetten lokale of nationale groepen zich in om erkenning te vragen voor de waarde, de praktische betekenis en de schoonheid van rivieren, delta's en bijzondere biotopen. Mensen, die in al hun levensprocessen deel van de natuur zijn, hebben misschien in de moderne tijd het idee dat zij 'heer en meester' zijn, maar dat klopt niet. De overige natuur, het water, de lucht en de aarde, zijn onze levensbron en voedingsbodem. Wanneer we dat miskennen, bijt de natuur ongenadig terug, zoals we bij het klimaat- en biodiversiteitsprobleem helaas steeds vaker zien. Kunnen we deze onzalige tendens weerstaan?

Fundamentele rechten

Op het eerste gezicht lijkt het nogal gek om aan de natuur of aan natuurgebieden rechten toe te kennen. Het recht is toch een stelsel om menselijke verhoudingen te ordenen en te sturen? Toch past deze nieuwe betoogtrant in een langer durende ontwikkeling. Na de vernietigingen en de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog vindt een herontdekking van de

fundamentele rechten plaats (VN, mensen-rechten-erklaringen). We mogen nooit meer zo diep vallen! Vaak wordt een onderscheid gemaakt in drie typen – of 'generaties' – fundamentele rechten.

Allereerst de bekende individuele mensenrechten, zoals vrijheid van meningsuiting of het recht op privacy. Daarnaast – ten tweede – de zogenaamde sociale grondrechten, zoals het recht op sociale zekerheid, maar ook als taak voor de overheid de bescherming van het leefmilieu (zie art. 21 Grondwet). Tenslotte kwamen vanaf de jaren zestig nationale en internationale verdragen en wetten tot stand, die kwetsbare groepen (zoals kinderen en mensen met een beperking) extra bescherming wilden bieden en juist algemene, collectieve belangen wilden dienen. Dat is ook met de 'rechten van de natuur' het geval.

Beginnelsen

Helemaal nieuw is deze beweging niet. Denk aan het duurzaamheidsbeginsel: we mogen hier en nu niet zoveel gulzig opsouperen dat er geen kansen en perspectieven voor een goed leven voor onze kinderen en kleinkinderen

overblijven. Of denk aan het idee van rechten van toekomstige generaties of aan het voorzorgsbeginsel: wanneer er onoverzichtelijke risico's opduiken, moet je stilhouden en voor het behoud van de natuur kiezen ('bij twijfel, niet doen'). Ook zijn er nog veel oudere, soms religieuze of mythische wortels. In veel vroege culturen bestond ontzag, eerbied en verering voor 'Moeder Natuur'. Zo sluit de natuurrechten-beweging in Nieuw-Zeeland aan bij het traditionele wereldbeeld van de Maori's, die zich ingebed en afhankelijk voelen van de bossen en rivieren om hen heen.

Voogdijschap

Is het wel een goed idee, die 'Rechten van en voor de Natuur'? Schieten we er iets mee op? Er zijn ook hier critici, die stellen dat zinvolle technische en heilzame projecten in de knop zullen breken, wanneer je al te radicaal redeneert. Is er wel één stem die de rivier of het natuurgebied laat horen?

En: de natuur kan toch niet voor zichzelf opkomen en de eigen rechten behartigen en handhaven?

Voor dat laatste probleem heeft het recht van oudsher een oplossing: kwetsbare groepen zoals kinderen, verstandelijk gehandicapten of demente senioren hebben nog steeds (fundamentele) rechten, maar die moeten vaak door een vertegenwoordiger, zoals een voogd, een curator of een bewindvoerder worden gerealiseerd. Iets dergelijks is ook mogelijk voor natuurrechten. Via voogdijschap kan de natuur van zich laten horen. In de al enkele jaren bestaande 'Ambassade van de Noordzee' proberen ze dit creatief uit.

Van onderop

Het burgerinitiatief 'Rechten van de Scheldes' is een beweging van onderop, die het zal moeten hebben van goede en slimme samenwerking met bestaande

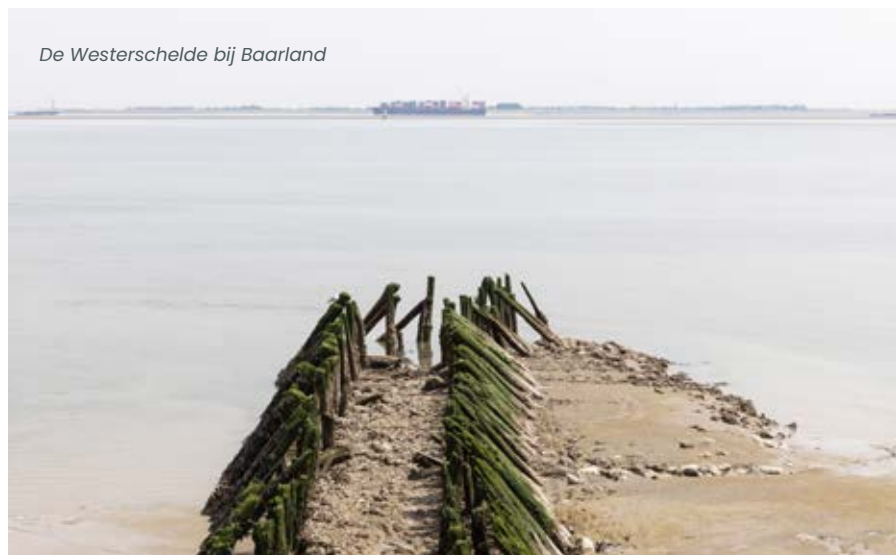
'Rechten van de Scheldes is een beweging van onderop'

milieu- en natuurorganisaties (zoals ZMf, Het Zeeuws Landschap, Natuurmonumenten), maar ook met dorpsraden, overheden, kerken en andere maatschappelijke instellingen. Alleen wanneer de Zeeuwse bevolking werkelijk mee gaat doen, inziet wat er op het spel staat en tastbare liefde en engagement ontwikkelt voor 'het water dat ons draagt' en dat ziet en beschermt, wordt het wat. Natuurlijk is het water af en toe een vijand (ik ben zelf geboren tijdens de Watersnood van 1953), maar het is ook onze onmisbare kameraad en rechthebbende. Wanneer we deze alom aanwezige vriend niet van harte ondersteunen, gaat het fout. En dat mag niet en dat moet niet!

Pieter Ippel

Woonplaats: Middelburg
Ippel is jurist. Hij schreef ondermeer 'Modern recht en het goede leven' (Den Haag, 2002) over gezondheid, milieu en privacy.

De Westerschelde bij Baarland

Meer informatie:

Een mooi, helder en betrokken overzicht biedt het boek van jurist Jessica den Outer, *Rechten voor de natuur*, Rotterdam 2023.
www.rechtenvandescheldes.eu

Ontelbare hoeveelheden nurdles

 Peter Maas, lid van De Steltkluut.

 Terneuzen

Nurdles zijn kleine stukjes plastic, variërend in grootte van een paar millimeter tot microscopisch klein. Ze worden gebruikt als grondstof voor plastic producten.

Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut heeft op 5 mei jl. op de dijk bij het Schulpelhoekje (ten oosten van Terneuzen) de aanspoelgordel (veek) van de dijk onderzocht op deze nurdles. Het plekje was willekeurig gekozen, slechts 25 x 25 cm groot en tot aan de stenen ondergrond 5 cm diep.

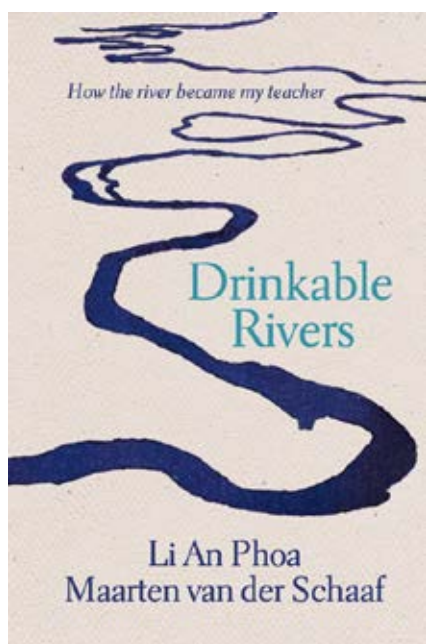

Een rivier waaruit je kunt drinken

 Willem de Weert, eindredacteur Wantij

Tijdens een kanotocht door het Canadese Noordpoolgebied ontdekt filosofe en ecologe Li An Phoa dat ze uit de rivier kan drinken.

Maar als ze drie jaar later terugkeert kan dat niet meer: de rivier is vergiftigd, het ecosysteem verstoord. Die ervaring laat haar niet meer los. Sindsdien vraagt Phoa aandacht voor drinkbare rivieren, spoort ze mensen aan tot actie en schrijft een boek en neemt de lezer mee op haar avonturen langs rivieren op vier continenten.

Te voet legt ze meer dan 15.000 kilometer af en ervaart de diepe verbondenheid tussen alles wat leeft. Ze ontmoet beren, ratslang en libellen en spreekt boeren, schrijvers en ecologen. Met haar originele blik en ontwapenende aanpak stelt ze doorlopend de vraag: hoe kunnen onze rivieren zoals de Schelde weer drinkbaar worden?

Scheldt Walk

Op initiatief van Li An Phoa vond van 22 april t/m 23 mei de Scheldt Walk 2025 plaats die georganiseerd werd door Drinkable Rivers. Deze wandeling besloeg een afstand van 360 km van de bron van de Schelde tot aan de monding in de Noordzee. Tijdens de tocht werden bewoners, schoolkinderen, boeren, vissers, leraren, roeiers, journalisten, politici,

milieubeschermers, burgemeesters en kunstenaars uitgenodigd om mee te lopen. Onderweg vonden er verschillende grote en kleine evenementen plaats in het kader van een schone en gezonde Schelde.

ZMf sloot op zondag 18 mei bij deze wandeling aan vanuit het jongerenprogramma Jongeren x Grenspark Groot Saeftinghe. In het kader van de Scheldt Walk liepen jongeren een deel van de route in België en Nederland mee en gingen samen met de organisatie van de Scheldt Walk in gesprek over de bijzondere kenmerken van het gebied. Daarnaast voerden ze metingen uit om de waterkwaliteit in dit deel van de Schelde in kaart te brengen.

Biodiversiteit kan best samengaan met ondernemen

 Willem de Weert, eindredacteur Wantij

 Hulst/Hoogerheide

Braakliggend industrieterrein met op de achtergrond zonnepanelenpark Mosselbank Terneuzen

Veel bedrijven hebben braakliggende terreinen waar wellicht ooit gebouwd wordt, vaak gladgeschoren gazons achter een hek. Het gras wordt kort gemaaid uit angst dat er zich een beschermde soort gaat vestigen die straks de bouw van een fabriek in de weg staat. 'Totaal onnodig en een onbenutte kans,' zeggen ecologen Roland-Jan Buijs en Alex Wieland.

Beide ecologen werken samen met ZMf om dit te veranderen. Braakliggende industrieterreinen en overhoeken bij bedrijven bieden namelijk voor biodiversiteit veel mogelijkheden. Ze zijn vaak rustig en achteraf gelegen en ook dicht bij grote wateren. 'Ideaal voor de vestiging van planten en dieren, ook beschermde soorten,' zeggen de ecologen. En die bescherming dan? 'Ondernemingen kunnen van de Provincie een vrijstelling krijgen om tijdelijke natuur mogelijk te maken. Als het terrein alsnog nodig is, kan er zonder problemen

gebouwd worden. Natuurlijk moet de verwijdering van de planten en dieren dan zorgvuldig gebeuren.'

Verder dan nestkastjes

De biodiversiteit holt hard achteruit. Overheden van laag tot hoog stellen doelen om de rijkdom aan planten en dieren te herstellen. 'Bedrijven kunnen daar zeker aan bijdragen,' stellen Buijs en Wieland. 'Bij duurzaamheidsbeleid denken ondernemingen vaak aan beperken van de uitstoot, energiebesparing, recycling en niet aan de bevordering van biodiversiteit op

hun terreinen. Toch liggen daar mogelijkheden die verder gaan dan het ophangen van nestkastjes of het plaatsen van een bijenhotel.'

Europese subsidie

Het bevorderen van biodiversiteit op braakliggende terreinen is tien jaar terug begonnen met Europese subsidie (Interregproject 2B connect). ZMf ging op zoek bij bedrijven, eerst Melissa Ernst en nu Bibian Scheepstra, om dit te promoten. Er moet scepsis overwonnen worden want bedrijven zien het bevorderen van

natuur niet als hun core-business. Intussen zijn op gronden van bijvoorbeeld Yara, Zeeland Refinery en North Sea Port de resultaten zichtbaar. Wilde planten, orchideeën, vlinders, vogels en insecten hebben er hun thuis gevonden. Buijs en Wieland: 'Je moet wel wat geduld hebben. We komen niet aanrijden met een vrachtwagen vol bloemen en struiken. De biodiversiteit moet zich van nature ontwikkelen. Dat begint met pioniersoorten, gevolgd door successie. Na een paar jaar zie je zich soorten vestigen als glad biggenkruid, rugstreepblad en scholekster. Ons werk is adviseren hoe het terrein optimaal in te richten om soorten te lokken. De jaren daarna inventariseren we om te meten hoe de biodiversiteit is toegenomen.'

Wandelen

'Een leuk en gezond neveneffect is dat je het gedrag van de medewerkers van een bedrijf

ziet veranderen. Bleven ze eerst in de pauze in de kantine, nu gaan ze naar buiten om een wandeling door de natuur te maken. Sommigen helpen zelfs mee met inventariseren en melden opgetogen dat ze een nieuwe vlindersoort gespot hebben. Er zijn directeuren die hun lakschoenen wisselen voor laarzen en helemaal enthousiast naar kantoor terugkomen. Dat geeft ons ook voldoening.'

Vlotten

Ook op het water zijn mogelijkheden. Bij Dow Terneuzen is in de brandvijvers een groot vlot gelegd waarop visdiefjes broeden. Dat is ook gebeurd in de voormalige bouwputten op Neeltje Jans door E-Connection. 'Met groot broedsucces,' zeggen de ecologen. 'Dergelijke vlotten zijn wettelijk niet verplicht en door de bedrijven zelf betaald. Dat zegt iets over hun betrokkenheid.'

Roland-Jan Buijs

Woonplaats: Hoogerheide
Beroep: ecooloog

Buijs is zogenaamd 'haven-ecoloog' en houdt zich veel bezig met behoud van flora en fauna (met name meeuwen) in en rond de zeehavens. Met zijn adviesbureau adviseert hij daarnaast ook veel bij natuurinclusieve energietransitie bij windturbines en waterstofnetwerken in Zuidwest Nederland. Samen met het havenbedrijf Moerdijk heeft hij een van de grootste tijdelijke natuurprojecten in Noord-Brabant mogelijk gemaakt.

Alex Wieland

Woonplaats: Hulst
Beroep: ecooloog en natuurbeheerder

Wieland is ambassadeur van de natuur en regelmatig in zijn vrije tijd op zoek naar leefgebieden van bijzondere vleermuizen en vogels. Zo leeft in Zeeuws-Vlaanderen de zeer zeldzame mopsvleermuis en vliegen er bij de Zeelandbrug ruige dwergvleermuizen om de Oosterschelde over te steken tijdens de trekperiode. Deze vleermuizen vliegen net als trekvogels grote afstanden tussen overwintergebied en voortplantingsgebied. Bijzonder dat deze kwetsbare dieren deze reis ondernemen. Hij doet ook onderzoek en advisering op het gebied van akkernatuur zoals de voor Zeeuwse akkers kenmerkende patrijs.

‘Wat verval kan ook mooi zijn’

 Willem de Weert, eindredacteur Wanted

Vervallen kantoor vlasroterij, Koewacht

Vroeger was er vaak een sterke relatie tussen fabrieken en hun locatie in het landschap. Voorbeelden zijn de vlasroterijen in het grensgebied van Zeeuws-Vlaanderen, de drinkwaterbedrijven in de duinen en de bouwwerken voor de waterhuishouding (duikers, sluizen, gemalen) verspreid over heel Zeeland. Als ze hun functie verliezen, kunnen ze in verval raken en afgebroken worden. Rijk en gemeenten kunnen dit voorkomen door een erfgoedbeleid op te stellen en monumenten aan te wijzen.

Peter Zwemer is adviseur bij Erfgoed Zeeland in Middelburg. ‘Beschermen, benutten en beleven’ is zijn credo. Hij beseft ook wel dat niet alles van vroeger bewaard kan blijven. Soms ook liever niet als het

bijvoorbeeld vervuilde gebouwen en terreinen betreft. ‘Een beetje verval kan ook mooi zijn. Een gebouw tot in de perfectie restaureren heeft een hoog prijskaartje. Er mag best wat roest aan de leidingen blijven zitten. Dat houdt juist het verleden levend.’

Welk industrieel erfgoed is Zeeland rijk?

‘Veel Zeeuwse industrie is van oudsher sterk gebonden aan grondstoffen zoals vlas, meekrap en suikerbieten. Er waren ook fabrieken die dichtbij (goedkope) arbeidskrachten gevestigd waren, zoals de textielindustrie.

Tegenwoordig zijn infrastructuur

(vroeger de landbouwhaventjes en nu diep vaarwater) en milieueisen de locatiefactoren.

Welk industrieel erfgoed wordt beschermd?

‘Op de eerste plaats de rijksmonumenten. Een voorbeeld is de Timmerfabriek uit 1914 in Vlissingen. Daar zit nu een hotel in. Andere voorbeelden van rijksmonumenten zijn de watertorens van Goes, Scherpenisse, Domburg, Axel, Middelburg, Oost-Souburg en Vlissingen, elektriciteitsstations in Oud-Vossemeer en Dreischor en meestoven in Kapelle en Noordgouwe. Het voordeel van een rijksmonument is dat je subsidies kunt krijgen voor restauratie en onderhoud. Op de tweede plaats een gebouw dat door de gemeenteraad als gemeentelijk monument aangewezen wordt. Een voorbeeld van een gemeentelijk monument is het Industrieel Museum Zeeland in Sas van Gent

dat sinds 2015 gevestigd is in de monumentale loods van de beetwortelsuikerfabriek (1899 – 1989). Naast Terneuzen hebben bijvoorbeeld ook de gemeenten Sluis en Tholen een erfgoedbeleid dat goed op orde is. Het subsidiebeleid verschilt per gemeente.’

Is herbestemming een probleem?

‘Dat kan zeker het geval zijn. Voor vlasroterijen in het grensgebied van Zeeuws-Vlaanderen is het erg moeilijk een nieuwe bestemming te vinden. Gebouwen die leeg staan raken in verval. Zie bijvoorbeeld de roterij aan de Brieversweg in Eede. Maar in een voormalige textielfabriek in Clinge zit bijvoorbeeld nu een filmstudio. In Goes wordt de oude melkfabriek van Hollandia, die vastzit aan een afgebrande autogarage, herbestemd tot familierestaurant, met behoud van monumentale elementen zoals de schoorsteen.’

Is er bijzonder erfgoed waarvoor jullie aandacht vragen?

‘Vuurtorens vinden we vanzelfsprekend bij onze kust horen. Erfgoed Zeeland vraagt nu aandacht voor de lichtopstanden die – op kosten van België – langs de Westerschelde geplaatst zijn. Ze zijn door de radartorens overbodig geworden. Ze worden bijvoorbeeld dijkverhoging verwijderd. Dat is jammer. In de vorige eeuw is de zware industrie op bedrijventerreinen op enige afstand van de bebouwing geplaatst. Wat willen we straks behouden van de industriezone Gent-Terneuzen en van Vlissingen-Oost? Bijzondere architectuur is een geaccepteerde reden om een gebouw te bewaren. Maar een fabriek kan ook een bepaalde tijd illustreren, bijvoorbeeld Post ‘65-erfgoed. Als voorbeeld noem ik de kerncentrale Borssele. Wordt die opvallende bol toekomstig erfgoed?’

Peter Zwemer

Woonplaats: Serooskerke
Beroep: adviseur bij Erfgoed Zeeland

Zwemer studeerde Landschapsgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij adviseert en ondersteunt Zeeuwse gemeenten op het gebied van erfgoed.

Vervallen vlasroterij Gremberghe Koewacht

Mensinclusief

 Guido Krijger, medewerker Wantijredactie

Foto: Guido Krijger

 Vrouwenpolder

Om ons te herinneren dat we de natuur niet vergeten zijn, hebben we het woord natuurinclusief uitgevonden. Het lijkt een mooie term, maar is het wel een goede benadering vraag ik me af? Wij zijn onderdeel van de natuur en niet andersom.

We hebben ons laten verleiden de intelligentie van de natuur te negeren en steeds minder af te stemmen op natuurlijke processen die ons omgeven. Hierdoor zijn we een steeds destructiever leven gaan leiden. Destructief voor onze eigen gezondheid, die van ander leven en de Aarde in zijn geheel.

Om dit tij te keren is natuurinclusief niet genoeg. Het vertrekpunt van ons denken en doen is nog steeds de mens. Ondanks dat we meer groen en biodiversiteit kunnen meenemen in onze creaties, kan de basis van deze creaties nog steeds afbreuk doen aan de natuurlijke processen die de gezondheid en veerkracht van het grote geheel bepalen. Een sombere vaststelling. Maar arts Zach Busch gaf mij hoop:

‘Wij zijn de enige soort die naar de zonsondergang zit te staren. Wij zijn als neurologisch systeem toegerust om getuige te zijn van een natuur waarvan we denken dat we ervan afgescheiden zijn. Dus misschien is

de kloof in onze psychologie, dat de natuur daar is en wij hier, onze grootste wond, maar ook ons grootste potentieel. Het is misschien ons doel. Het zien en beleven van schoonheid roept een gevoel van liefde op. De verspreiding van liefde is de voltooiing van onze menselijke reis.’

Ik realiseer mij dat we als mensheid evolueren. Doordat we er psychologisch afgescheiden van zijn geraakt, kunnen we de intelligentie en de schoonheid van de natuur bewust zien en ervaren. Dit schept ruimte voor ons potentieel om vanuit liefde bewust te verbinden met alle andere natuur waar wij mee samen leven op deze unieke planeet Aarde.

Vanuit dit mensinclusieve wereldbeeld is het vertrekpunt van ons denken en doen vanzelfsprekend het grote geheel, de natuur en de ecologische samenhang.

Raad van Inspiratie over tegengaan van verlelijking

Heb je al gehoord van de Raad van Inspiratie? Dat is een van de leukste clubs jongeren van Zeeland en ze adviseert ZMf over actuele vraagstukken die spelen in Zeeland op het gebied van natuur en milieu en duurzaamheid. De raad steekt ook graag de handen uit de mouwen. Bijvoorbeeld door in actie te komen tegen verlelijking van onze provincie. De leden van de raad maken concrete plannen om "non-places" aan te pakken, plekken die ogenschijnlijk geen functie meer hebben, om die een groene boost te geven. Kom de Raad van Inspiratie versterken en lever een belangrijke bijdrage aan een mooier en groener Zeeland.

Laat ZMf een bedrag na

Oei, misschien best een beetje een gevoelig onderwerp, een nalatenschap...

Toch is dat juist een prachtige kans om ook na je overlijden een steen bij te dragen aan een organisatie zoals ZMf, die belangrijk werk doet.

Overweeg het eens. Nalaten aan ZMf kan op verschillende manieren, zoals met een legaat, erfstelling of een fonds op naam. Kijk voor meer informatie eens op de website van ZMf onder 'Steun ZMf' of scan de qr-code. Liever even persoonlijk contact hierover? Neem gerust even contact met ons op via info@zmf.nl of 0118 654180.

advertorial

Geef jij de nacht haar sterren terug?

Foto: Johan van der Wijk

Licht is mooi, soms is minder beter. In Nederland is het 's nachts zelden echt donker en dat verstoort het ritme van mens en dier. Met stress en slaapproblemen tot gevolg. Daarom zetten de **Natuur en Milieufederaties** zich al jaren in voor een donkere nacht. Samen met overheden, bedrijven en inwoners gaan ze nu een stap verder. Met als doel in drie gebieden in ons land het licht met 25 tot 50% te dimmen. Dankzij onze deelnemers ontvingen de Natuur en Milieufederaties de afgelopen vijf jaar € 15,9 miljoen voor een natuurlijker Nederland. Dat is **The Power of Postcodes**.

postcodeloterij.nl

Sluitertijd

Iedere maand bezoeken onderzoekers van Rijkswaterstaat Zee en Delta de grote platen in de Westerschelde om de trends in morfologie, planten en bodemdieren te beschrijven. Dit vraagt een lange adem en continuïteit van de onderzoekers. Deze mensen kennen de Westerschelde als hun broekzak.

Retouradres: ZMf
Kousteensedijk 7, 4331 JE Middelburg

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

